

A váratlan akasztás paradoxon

Egy akasztásra ítélt rab ítéletét azzal súlyosbítják, hogy az ítéletet a következő hét valamely napján váratlanul kell végrehajtani. A rab így okoskodik: a vasárnap nem lehetőség, mert ha előzőleg nem akasztottak fel, akkor a vasárnapi akasztás, lévén az egyetlen megmaradt lehetőség, nem váratlan. Hasonlóképp a szombat sem jó, mert a vasárnap már kiesett, és ha szombatig nem akasztottak fel, akkor a szombati akasztás már nem váratlan. Hasonló gondolatmenettel a hét mindegyik napjáról belátható, hogy aznap nem lehet váratlanul akasztani. Az ítéletet tehát nem hajthatják végre.

Két dolgot kell megvizsgálni: az egyik az, hogy mi a hiba a rab gondolatmenetében, a másik pedig az, hogy igaz lehet-e a börtönőr kijelentése.

A váratlan kifejezést leglogikusabban úgy értelmezhetjük, hogy a rendelkezésre álló információ alapján a rab – egy tetszőleges nap reggelén felébredve – nem tudja egyértelműen eldönteni, hogy az esemény aznap be fog-e következni, vagy sem. A börtönőr által adott információ az utolsó nap reggelén a következőt jelenti: Az esemény aznap be fog következni, de nem ígéri, hogy biztosan bekövetkezik aznap.

Ez a kijelentés nyilvánvaló ellentmondást tartalmaz, tehát nem alkalmas egyértelmű következtetés levonására, sem arra, hogy be fog következni, sem arra, hogy nem fog bekövetkezni az esemény. Így a rab gondolatmenetének már az első lépése hibás. A hibás gondolatmenet abból adódik, hogy a két kijelentés egyikét (vagyis, hogy az esemény bekövetkezik) mindenképpen igaznak feltételezzük, pedig más információ híján ezt semmi nem indokolja. Egyébként ez a feltételezés okozza a megoldási próbálkozások nehézségeit is.

A másik része a paradoxonnak az, hogy a kijelentés ellentmondásos volta ellenére mindkét részre igaz lehet. A második része mindig igaz (ilyen értelemben a meglepetés állítás mindig önbeteljesítő), ha az esemény bekövetkezik, akkor mindkettő. Ez a szituáció nagyon hasonlít a Moore-paradoxonra, amelynek alapmondata a következő: „Esik az eső, de szerintem nem esik az eső”. Ez a kijelentés ugyancsak értelmetlen, mégis igaz lehet.

Érdekes módon a fentihez hasonlóan ennek a paradoxonnak sincs általánosan elfogadott megoldása. Szerintem mindkét megoldás ugyanazon az tulajdonságon alapul, méghozzá azon, hogy az első állítás (az esemény be fog következni, illetve esik az eső) tényállítás, a második pedig a ténynyel kapcsolatos vélemény (nem biztos, hogy bekövetkezik, illetve nem hiszem, hogy esik). Tehát más szinten vannak, így formálisan nem kell, hogy egymást kizárják. A kijelentéseket viszont azért tekintjük értelmetlennek, mert a tényállításban formálisan ugyan nem, de jelentésstanilag benne van a vélemény is.

Az akasztásos paradoxon szokásos megfogalmazása azért különösen szép, mert ebben a formában nem feltétlenül ellentmondásos az állítás: az utolsó előtti napig egyszerűen azért lehet igaz a meglepetésre vonatkozó állítás, mert az esemény aznap is bekövetkezhet, meg később is. Csak az utolsó napra vonatkozóan kell az állítás két fele közti ellentmondást figyelembe venni a gondolatmenet során.